

T. C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

132

VAKIFLARIN YÖNETİM VE ORGANİZASYON SORUNLARI

KÜTAHYA VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNDE BİR UYGULAMA

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
Merkez Kütüphane

(Yüksek Lisans Tezi)

Sezai ŞENEL

1984

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
I- VAKIFIN TANIMI TARİHİ GELİŞİMİ VE YÖNETİMİNE GÖRE	
VAKIFLAR	2
A- VAKIFIN TANIMI	2
B- VAKIFLARIN TARİHİ GELİŞİMİ	3
C- YÖNETİMİNE GÖRE VAKIFLAR	4
1- Mazbut Vakıflar	5
2- Mülhak Vakıflar	5
3- Azınlık Vakıflar	5
4- Yeni Vakıflar	5
II- VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN KURULUŞU VE ORGANİZASYONU	6
A- VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN KURULUŞU	6
B- VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN ORGANİZASYONU	7
1- Merkez Teşkilatı	8
2- Taşra Teşkilatı	8
III- VAKIFLARIN KURULUŞU HİZMETLERİ VE DENETİMİ	9
A- VAKIFIN KURULUŞU	9
B- VAKIFLARIN HİZMETLERİ	11
C- VAKIFLARIN DENETİMİ	12
1- İdari Denetim	12
2- Mali Denetim	12

IV- VAKIFLARIN YÖNETİM VE ORGANİZASYON SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	13
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

KÜTAHYA VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNDE

BİR UYGULAMA

I- KÜTAHYA VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNÜN VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ORGANİZASYONU İÇİNDEKİ YERİ	18
II- KÜTAHYA VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNÜN ORGANİZASYONU	19
III- KÜTAHYA VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNE BAĞLI VAKIFLAR VE MAL VARLIĞI	21
IV- KÜTAHYA VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNDE KARŞILAŞILAN YÖNETİM VE ORGANİZASYON SORUNLARI	23
V- KÜTAHYA VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNDE KARŞILAŞILAN YÖNETİM VE ORGANİZASYON SORUNLARINA GETİRİLEN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	29
VI- SONUÇ	36

EKLER:

EK-1: VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN ORGANİZASYON ŞEMASI	39
EK-2: KÜTAHYA VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNÜN ORGANİZASYON ŞEMASI	40
- YARARLANILAN KAYNAKLAR	41

GİRİŞ

Türk kültürü ve ekonomik yapısı içinde önemli bir yer tutan vakıflarımızın yönetim ve organizasyon sorunları ile birlikte genel sorunlarını da incelemeyi amaçlayan bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde vakıfların tanımı, tarihi gelişimi, yönetim şekillerine göre vakıf çeşitleri ve Vakıflar Genel Müdürlüğünün organizasyonu ele alınarak teoride karşılaşılan yönetim ve organizasyon sorunları belirlenerek çözüm önerileri getirilecektir.

İkinci bölüm Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğünde yapılan bir uygulamadan oluşmaktadır. Uygulamanın amacı, Bölge Müdürlüğünün organizasyon yapısının incelenmesi ve karşılaşılan yönetim ve organizasyon sorunlarını belirleyip çözüm önerileri getirmektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. VAKIFIN TANIMI, TARİHİ GELİŞİMİ VE YÖNETİMİNE GÖRE VAKIFLAR

A. VAKIFIN TANIMI

Genel bir tarifile Vakıf, "Bir malın sahibi tarafından kendi rıza ve iradesi ile şahsi mülkiyetten çıkartılarak, belirli şart ve gaye ile bir hayır hizmetine ebediyen tahsis edilmesi"dir(1).

Medeni kanun'da ise, Vakıf başlı başına mevcudiyete haiz olmak üzere bir malın belli bir gayeye tahsisi olarak tanımlanmıştır(2). Aynı maddenin ikinci bendinde, vakfedilen malın bütün veya gerçekleşmiş ya da gerçekleşeceği anlaşılan her türlü gelirin veya ekonomik hakların belli bir gaye için, vakfedileceği hükmü yer almaktadır.

Yukarıda yaptığımız bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi Vakıflar, fertlerin taşınır, taşınmaz mallarını dışarıdan hiçbir tesir, mecburiyet ve mükellefiyet olmaksızın sırf kendi rıza ve istekleri ile şahsi mülkiyetlerinden çıkarıp, yani kendileri tarafından tayin olunan şart ve hizmetlerin ifası için ebedi olarak kurulurlar.

(1) Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Vakıf Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Ankara: T.C.Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1983), s.34.

(2) Kemal Oğuzman ve Şener Akyol, Medeni Kanun Borçlar Kanunu ve İlgili Kanunlar, Tüzükler, Yönetmelikler (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1967), s.30.

Ferdi mülkiyetten çıkarılan ve mülkiyet hakkının mal sahibine ve mirascılarına sağlayacağı hak ve menfaatlerin bir kısmını toplum yararına sunulan bu maller vakfın kurulmasıyla şahsiyet kazanır. Bu suretle kurulan her vakıf, hükmi şahsiyeti olan müstakil bir varlık olup bunlar vakfiyetlerinde yazılı esaslara göre kendi idare organları tarafından yönetilirler.

B. VAKIFLARIN TARİHİ GELİŞİMİ

Atalarımız İslâmiyetin kabulünden önce de kurdukları uygarlıklarda vakıf müessesesine yer ve önem vermişlerdir. Türk vakıflarının ilk yazılı vesikası milâttan önce 1280 yılında (zamanımızdan 3264 yıl önce) yazılmış Eti Vakfiyesi'dir(3). İslâmiyetin kabulünden sonra Türklerdeki vakıf anlayışı da değişmiş, belli bir malın belli bir amaca hizmet etmesi şeklinde gelişmiştir(4).

Osmanlı İmparatorluğundaki vakıf müesseselerinin çoğunlukla imaretler ve bu imaretlerden elde edilen gelirlerle görevlerini yerine getirdikleri görülmektedir. Bu amaçla Osmanlı İmparatorluğu döneminde çok sayıda han, hamam, çeşme, aşevi, değirmen, cami gibi halen günümüzde tarihi eser olarak korunan tesisler yapılmıştır(5).

(3) Vakıflar Genel Müdürlüğünün Problemleri ve Öneriler(Ankara: T.C.Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1982), s.2.

(4) Cumhuriyetin 50.Yılında Vakıflar(Ankara: T.C.Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1973), s.1.

(5) Halim Baki Kunter, "Türk Vakıflarının Milliyetçilik Cephesi", Vakıflar Dergisi, S.III (1975), s.1.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde vakıfların gelirine dayanarak İstanbul ve diğer Osmanlı şehirlerinde çeşitli kültürel ve ticari bina ve tesisler kurulmuştur. İmparatorluk zayıfladıkça vakıflar ve vakıf gelirleri de zayıflamış gide- rek bu zayıflama vakıf eserlerinde de görülmüştür(6).

Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan 1960'lı yıllara ka- dar olan zamanda ise vakıflaşma hareketinin zayıfladığı ve vakıf konusunda belli bir duraklama dönemine girildiği göz- lenmektedir. Bu dönemde vakıfların denetiminden sorumlu Em- lâk Nezareti 3 Mart 1924 tarih ve 429 sayılı kanunla kaldırıl- mış ve 4 Ekim 1926 tarihli Türk Medeni Kanununda "Tesis" baş- lığı altında yeniden düzenlenmiştir.

1960 sonrası plânlı döneme geçilmesiyle birlikte vakıf- laşmada da önemli ve hızlı gelişmeler olmuş, 1964 yılında Türk Medeni Kanunu değiştirilerek yeniden Türk-İslâm geleneğine uy- gun vakıfların kurulmasına imkân tanıyan bir kanun tasarısı hazırlanmış ve bu tasarı 13 Temmuz 1967 tarihinde TBMM'de ka- bul edilerek 903 sayılı Vakıflar Kanunu olarak kesinleşmiş- tir(7).

C. YÖNETİMİNE GÖRE VAKIFLAR

Vakıflar yönetimi bakımından; Mazbut Vakıflar, Mülhak Va-

(6) 1973 Türkiye Yıllığı (Ankara: T.C.Başbakanlık Basın Yayın Genel Müdürlüğü, 1973), s.543.

(7) Müslim Demirbilek, Vakıflar ve Vakıfların Vergilendirilme- si (Ankara: T.C.Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu, 1981), s.16-28.

kıflar, Azınlık Vakıflar ve Yeni Vakıflar olmak üzere dörde ayrılırlar.

1. Mazbut Vakıflar

Mütevellileri kalmamış, vakfın devamlılığını sağlamak için yönetimi devlet adına Vakıflar Genel Müdürlüğünce yürütülen vakıflardır. Halen Vakıflar Genel Müdürlüğünce yönetilen bu tür 24.742 vakıf bulunmaktadır(8).

2. Mülhak Vakıflar

Mütevellileri(Yönetim organları) tarafından yönetilen gözetim ve denetimi devlet adına Vakıflar Genel Müdürlüğünce yürütülen vakıflar olup sayıları 437 adettir.

3. Azınlık Vakıflar

Yurdumuzdaki azınlık vatandaşların dini,sosyal,kültürel ihtiyaçlarına cevap veren ve ait olduğu azınlık cemaati tarafından seçilen yönetim kurulları ile yönetilen, Vakıflar Genel Müdürlüğünün denetim ve gözetimi altında bulunan vakıflardır. Bu vakıfların sayısı ise halen 176 kadardır.

4. Yeni Vakıflar

1967 yılında çıkarılan 903 sayılı Kanunla kurulmuş olan bu vakıfların diğer vakıflardan farkı sözkonusu bu vakıflara vergi muafiyetinin sağlanmış olmasıdır.

Bugüne kadar kurulan ve vergi muafiyeti talep eden gayesi öğrenci okutmak, okul yaptırmak ve burs vermek olan bir kı-

(8) Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1982 Programı(Ankara:T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1982), s.358.

sım kuruluşlar yeterli sermayeleri olmadan ve yalnız çıplak mülkiyeti vakıfa ait, gelirleri yönetim kurulunun tasarrufu altında olmak üzere bina, işhanı, arsa, arazi gibi gayrimenkulleri mal varlığı olarak gösterip kanunda yer alan vergilerden muaf olmuşlardır(9).

Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı olan söz konusu 903 sayılı Kanunla kurulmuş olan yeni vakıfların kuruluşunda Vakıflar Genel Müdürlüğü doğrudan görevli olmayıp, yalnız denetim ve gözetimini yapar. Çoğunluğu eğitim ve yardım vakfı görünümünde olan bu vakıfların sayısı 730 kadardır(10).

II. VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN KURULUŞU VE ORGANİZASYONU

A. VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN KURULUŞU

Osmanlı İmparatorluğunda Vakıflar Bakanlığı (Evkaf Nezareti) kuruluncaya kadar vakıflar, Bakan (Nâzır) ve mütevelliler tarafından yönetilmiştir. İmparatorluğun kuvvetli devresinde, Bakanların ve müfettişlerin sürekli denetimi altında olan mütevellilerin yönetimleri çöküş devrinde bozulmuş bir takım kötü kullanışlar başgöstermiş ve özellikle sultan (selâtin) vakıflarındaki keyfi davranışlar ve İstanbul'da meydana gelen büyük yangınlar vakıf kuruluşlarının gelir kaybetmesine neden olmuş ve vakıf kuruluşları için büyük darbe olmuştur. Bir çok vakıf sorumluluklarını yerine getiremez hale gelmiştir. Gerek bu kötü kullanışları engellemek, gerek azalan vakıf gelirleri-

(9) Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1979 Programı (Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1979), s.144.

(10) 1973 Türkiye Yıllığı, s.147.

ni bir sistem içerisinde geliştirmek amacıyla vakıfları disiplinli bir devlet yönetiminin kontrolü altına almak zorunluluğu karşısında, 1823 tarihinde Vakıflar Bakanlığı (Evkaf Nezareti) kurulmuştur(11).

Kurulan bu Bakanlığa Sultan vakıflarının yönetimiyle birlikte, mütevellileri kalmayan vakıfların yönetimi de verildiğinden, bu tarihten itibaren vakıflar, mazbut ve mülhak olmak üzere ikiye ayrılmış ve mazbut vakıfları, Vakıflar Bakanlığı ve mülhak vakıfları da mütevellileri yönetmişlerdir.

Yaklaşık olarak yüzyıl yaşayan ve Cumhuriyet devrinde şer'îye ve Vakıflar Bakanlığı adını alan bu örgüt 3 Mart 1924 tarih ve 429 sayılı Kanunla kaldırılarak görevleri Başbakanlığa bağlı bir biçimde kurulan Vakıflar Genel Müdürlüğüne bırakılmış ve 5 Haziran 1935 tarihinde yürürlüğe giren 2762 sayılı Vakıflar Kanunu ile de mazbut ve mülhak vakıfların yönetim ve denetimine yeni bir yön verilmiştir. 2762 sayılı Vakıflar Kanununa göre mülhak vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün denetimi altında mütevellileri tarafından ve mazbut vakıflar da doğrudan doğruya Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yönetilmektedirler(12).

B. VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN ORGANİZASYONU

Vakıflar Genel Müdürlüğü merkez ve taşra teşkilâtı olmak üzere şu şekilde organize edilmiştir.

(11) Feremuz Berkol; Vakıf Müessesesi, Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü (İstanbul: Vakıflar Bülteni, S.1, 1970), s.12.

(12) Hasan Güneri, "Vakıf İşletmeleri", Vakıflar Dergisi, S.XI, (1976), s.27.

1- Merkez Teşkilâtı:

İdari meclisi vasıtasıyla Başbakanlığa (Devlet Bakanlığına) bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğünün Merkez Teşkilâtı, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği, Genel Sekreterlik, Özel Kalem, Fon Saymanlığı, Sivil Savunma Uzmanlığı ile üç Genel Müdür Yardımcısına bağlı dokuz daire başkanlığından oluşmaktadır.

- a. Emlâk Dairesi Başkanlığı,
- b. Mülhak Vakıflar Dairesi Başkanlığı,
- c. Personel ve Eğitim Dairesi Başkanlığı,
- d. Ticaret ve Malzeme Dairesi Başkanlığı,
- e. Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı,
- f. Hayır İşleri ve Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı,
- g. Arşiv ve Yayın Dairesi Başkanlığı,
- h. Muhasebe Dairesi Başkanlığı,
- ı. İşletmeler ve İştirakler Dairesi Başkanlığı

2- Taşra Teşkilâtı:

Bölgenin Vakıf emlâk miktarı, tarihi eserleri, ulaştırma imkânları, yatırımlar, iş hacmi gibi faktörler dikkate alınarak:

- a. İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü,
- b. Vakıflar Bölge Müdürlüğü,
- c. Vakıflar İl Müdürlükleri,
- d. İşletme Müdürlükleri,
- e. Bezm-i Alem Vakıf Gureba Hastanesi olarak teşkilâtlan-

mıştır.

İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü: Vakıf emlak, tarihi eser ve hizmetlerinin en yoğun olduğu bu bölge başmüdürlük olarak kurulmuştur.

Bölge ve İl Müdürlükleri: Vakıf Bölge ve İl Teşkilâtı görev ve organizasyon bakımından birbirinin aynı olup doğrudan Genel Müdürlüğe bağlıdır. Görevleri genel müdürlüğünün görevlerinin aynıdır. İl ve bölgeler mevcut emlak miktarı, hizmet tarihi eserlerinin miktarı ve san'at değeri, ulaştırma olanakları, yatırımlar, öğrenci yurt sayısı gibi faktörlerin yoğun olduğu illerde vakıf il müdürlüğü, daha az yoğun olan ve toplam itibarıyla dengeli olan birkaç il birleştirilerek Vakıf Bölge Müdürlükleri halinde kurulmuştur(13).

Vakıflar Genel Müdürlüğünün Organizasyon Şeması EK-1'de verilmiştir.

III- VAKIFLARIN KURULUŞU, HİZMETLERİ VE DENETİMİ

A- VAKIFIN KURULUŞU

Medeni Kanunun değişik 74.maddesi uyarınca;

"Vakıf, resmi senetle veya vasiyet yoluyla kurulur ve vakfedenin ikametgâhı asliye mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik kazanır. Mahkeme, tescil hususunu Vakıflar Genel Müdürlüğündeki merkezi sicile kaydolmak üzere re'sen tebliğ eder..."(14).

(13) Vakıflar Genel Müdürlüğünün Görev Teşkilât ve Sorunları (Ankara: T.C.Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983), s.4.

(14) Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Türk Medeni Kanunu (Ankara: Türk Dil Kurumu, 1975), s.34.

Görüldüğü gibi tek taraflı bir irade beyanıyla kurulacak vakıfların biçim koşulları vakıf senedi ve tescil'den oluşmaktadır.

Vakıf senedi Resmi Senet ve Vasiyet olmak üzere iki türlü düzenlenebilir. Resmi senet, vakfeden sağlığında hüküm doğurmak üzere vakıf kurmak isterse bunu ancak resmi senet ile noterden yapabilir. Öte yandan bir kimse kendi ölümüne bağlı olarak resmi, kendi el yazısı veya sözlü vasiyet yoluyla vakıf kurabilir(Medeni Kanun Md.478, 479, 485 ve 486).

Vakıf senedinde vakfın amacının ve bu amaca tahsis edilen mal varlığının, vakfın organları, teşkilâtının, ikametgâhının ve isminin gösterilmesi gerekir(MK.Md.75).

Medeni Kanunun 74/I.maddesine göre, Vakıf vakfedenin ikametgâhı asliye mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik kazanır.

Medeni Kanunun 77.maddesi vakfın bir yönetim organının bulunmasını zorunlu tutmuş fakat diğer organları(danışma kurulları, kurucular meclisi, vakıftan yararlananlar) isteğe bağlı bırakmıştır.

Vakıf yönetim kurulu bir tek kişiden ya da birden fazla kişilerden olabileceği gibi bir tüzel kişiye yönetim görevi verilebilir. Bunların dışında vakfeden sadece kendisini de yönetici olarak gösterebilir(15).

(15) Ahmet İşeri ve Diğerleri, Vakıflar ve Sorunları(Ankara: Vehbi Koç Vakfı Yayınları, No:1, 1975), s.214.

B- VAKIFLARIN HİZMETLERİ

Yurdumuzda yüzyıllar boyunca kurulmuş vakıflar, hayır, sanat ve hizmetleriyle sosyal, ekonomik ve kültürel sahalarda önemli hizmetleri yerine getirdiği gibi gelir kaynağı olan malların yönetimi ve işletilmesi ile de ekonomik hayatta geniş ölçüde yararlı olmuşlardır.

Şimdiye kadar kurulmuş, sayısının henüz kesinlik kazanmadığı ancak yurt düzeyinde ellibinin üstünde vakıfın yerine getirmeye çalıştığı hizmetleri on grupta toplamak mümkündür (16).

1. Eğitim Öğretim(Halk eğitimi ve moral eğitimi dahil),
2. Sanat ve Kültür,
3. Sağlık ve Sosyal Yardım Hizmetleri,
4. Spor ve Kültür-Fizik,
5. Sosyal Hizmetler,
6. Ulaştırma Hizmetleri,
7. İktisadi ve İmarat Hizmetleri
8. Milli Savunma Hizmetleri,
9. Hayratların koruma ve bakımı,
10. Dini Hizmetler.

Belirtilen bu hizmetleri yerine getiren vakıflar dışında hayvanları korumak,güzel çiçek yetiştirenlere ödülleri vermek, bayramlarda öksüzlere hediye almak gibi özel amaç taşıyıp ge-

(16) Dini, Hayri ve Kültürel Yönleriyle Vakıflar (Ankara: T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983), s.4.

nelde hiç bir vakıf sınıfına girmesi mümkün olmayan vakıflarda kurulmuştur(17).

Vakıflar İdaresi bugünde yurtta önemli hizmetler görmektedir. Yurtta bulunan eski eserlerin bakım onarım ve korunması, vakfiyelerde öngörülen sosyal yardımlar, yoksul orta ve yüksek öğrenim öğrencileri için yurdun her tarafından açtığı yurtlar ve bakıma muhtaç öğrenciler için kamplar, yoksul ve kimsesizler için kurulan imaretler, Vakıf Gureba hastanesinin yoksul ve kimsesizler için parasız muayene, tedavi ve ameliyat hizmetleri, kör ve kimsesizlere bağlanan aylıklar bu sosyal hizmetlerin başlıcaları olarak Vakıflar Genel Müdürlüğünce yürütülmektedir(18).

C- VAKIFLARIN DENETİMİ

Vakıfların denetimi idari denetim ve mali denetim biçiminde ikiye ayrılarak incelenebilir.

1. İdari Denetim

Vakıfların idari denetimi Medeni Kanunun 78.maddesine göre Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Vakıf senedindeki hükümlere uyulup uyulmadığını vakıf mal varlığının tahsis edilen amaç doğrultusunda sarf ve idare edilip edilmediğini denetler. Her vakfın en az iki yılda bir denetlenmesi zorunludur.

(17) İbrahim Emin Kozak, "Bir Sosyal ve Siyaset Müessesesi Olarak Vakıf", Yeni Devir Gazetesi (15 Aralık 1983), s.2.

(18) Enis Batur, "Vakıf", Milliyet Gazetesi (11 Aralık 1983), s.9.

903 sayılı Kanun hükümlerine göre kurulmuş olsun veya olmasın bütün vakıflar, safi gelirlerinin % 5'ini teftiş ve denetleme giderlerine katılma payı olarak Vakıflar Genel Müdürlüğüne öderler(19).

2. Mali Denetim

Vakıfların Vergi Kanunları karşısındaki durumları vergi kontrolörleri tarafından araştırılır. Tüm vakıfların yasal defter ve belgeleri ile hesap ve işlemleri üzerinde belirtilen kontrolörler vergi incelemesi yapabilir(20).

Ayrıca Bakanlar Kurulu Kararı ile vergi muafiyeti almış vakıflarla ilgili olarak 1973 tarihinde Maliye Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve DPT İktisadi Plânlama Dairesi Başkanlığı arasında imzalanmış protokolün 4.maddesi vakıfların vergi muafiyeti aldıktan sonraki mal varlığı durumları, hesapları ve gelir gider durumlarının Maliye Bakanlığı tarafından kontrole tabi tutulacağını belirtmektedir(21),

IV- VAKIFLARIN YÖNETİM VE ORGANİZASYON SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Genel olarak işletmeler değişik yönlerden sınıflandırılabilirler. Ancak Türkiye gerçeklerine uygun olarak işletmeleri, özel işletmeler, Kamu İktisadi İşletmeleri ve yabancı sermaye işletmeleri olarak ayırmak olanağı vardır.

(19) T.C.Resmi Gazete, S.17767 (30 Temmuz 1982), s.9.

(20) DEMİRBİLEK, s.10.

(21) Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânu 1982 Programı İcra Plânı (Ankara: T.C.Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1982), s.180.

Bu sınıflandırma içerisinde vakıfları, kendine özgü özelliklerini de göz önünde tutarak kamu işletmelerine yaklaştıran özel işletmeler olarak ve daha doğrusu eşi benzeri bulunmayan(nev'i şahsına münhasır) birer işletme kabul edip bu doğrultuda karşılaştıkları yönetim ve organizasyon sorunlarını şu şekilde sıralayabiliriz.

1- Vakıf Mallarının Etkin Olarak Değerlendirilmemesi:

Vakıflara ait birçok kıymetli arsalar boş bırakılmış, şehirlerin en merkezi ve özenilmiş yerlerinde bulunan vakıf binaları düzgünlük ve güzelliklerini yitirmişlerdir. Oysa bunların temiz, düzgün ve güzel bir halde bulundurulmaları iş sahipleri ve şehir halkı için önemli olduğu kadar şehircilik ve şehir ekonomisi bakımından da üzerinde önemle durulması gereken bir sorundur.

1961 yılında yapılan envanter çalışmaları sonucunda 1961 değerlerine göre vakıf malı olarak 17.000 adet taşınmaz olduğu tespit edilmiştir. Bu vakıf taşınmazlarının çoğunluğu halen herhangi bir gelir getirmediği gibi koruma ve bakım içinde ayrıca masraf gerektirmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü içerisindeki yönetim boşluklarından kaynaklanan bu durum her yıl milyonlara varacak kadar gelir kaybının yanı sıra götürülmek istenen hizmetlerin yetersiz kalmasına da neden olmaktadır.

Yukarıda açıkladığımız bu sakıncalı durumun ortadan kalkması için vakıf mallarının değerlendirilmesinde başlıca sorumlu olan Vakıflar Genel Müdürlüğü etkin bir değerlendirme planı

hazırlayarak vakıf mallarından en yüksek geliri elde ederek götürmek istediği hizmetleri ve sorumlu bulunduğu görevleri yerine getirmeye çalışmalıdır.

2- Gecekondu Tecavüzleri:

Geçmiş dönemin politikaları ve vakıf emlaklarının dağılık ve çok oluşu vakıfların ve Vakıflar Genel Müdürlüğünün denetimini güçleştirmiş sonuçta çok sayıda vakıf emlakı gecekondu istilâlarından zarar görmüştür. Gecekondu istilâlarının yoğun olduğu illerin başında; İstanbul, Diyarbakır, Eskişehir, Samsun, Siirt ve Antalya illeri gelmektedir.

Bu sorunun çözülmesi için gecekondu yayılmacılığına engel olmak amacıyla çıkarılmış kanunların (775 Sayılı Gecekondu Kanunu ve 5717 Sayılı Gayrimenkule Tecavüzün Def'i Hakkındaki Kanun) zaman kaybetmeksizin uygulamaya konması gerekmektedir. Vakıf mallarının tahribatının engellenmesi için valilikler, kaymakamlıklar, Belediye ve Emniyet görevlileri Vakıflar Genel Müdürlüğü yetkililerine ve buna bağlı il ve bölge müdürlüklerine yardımcı olmalıdırlar.

3- Yetersiz Organizasyon:

Vakıflar Genel Müdürlüğü kuruluşundan bugüne kendine amaç edindiği vakıfların yönetimi ve vakıf mallarının korunması ve değerlendirilmesi ilkesini yetersiz organizasyonu yüzünden tam olarak yerine getirememektedir. Böyle ki; halen yönetimini üstlendiği mülhak vakıfların yönetimini tam olarak yerine getirememekte bu vakıfların mal varlıklarını değerlendi-

rememektedir, bunun gerekçesi ise her ilde ve ilçede mutlaka vakfa ait bir varlık bulunmasına karşın ancak bazı illerde vakfı ve vakıfları temsil edecek yöneticinin olmasıdır. Bu eksik organizasyon bazı il ve ilçelerdeki vakıf mallarının korunmasını ve değerlendirilmesini imkânsız kılmaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü bu sorunun önüne geçmek için mutlaka yurt çapında bir tarama yaparak vakıflara ait gayrimenkullerin tespitini yapmalı ve ilçelere, köylere kadar kendini temsil edebilecek yetkililer gönderip, sorumluluğu altına aldığı vakıflara ait malların yok olmasını engellemelidir. Bu ise ancak daha etkin ve yoğun bir organizasyonun oluşturulmasını gerektirmektedir.

5- Vakıflar Genel Müdürlüğünün Personel Kadrosunun Yetersizliği:

Vakıflar Genel Müdürlüğünün, Genel Hizmetler, avukatlık hizmetleri, Teknik hizmetler ve sağlık hizmetleri gibi genellikle iş yoğunluğu yüksek olan hizmet merkezlerinde personel açığı bulunmaktadır. Diğer yandan yeni çıkan kira kanunu ve yeniden değerlendirme nedeni ile yeni açılacak gelir getirici ve yoğun çalışma isteyen hizmet merkezlerine de ek personel ihtiyacı duyulmaktadır(22).

Vakıflar Genel Müdürlüğünün personel sorununa çözüm bulmak amacıyla daha iyi nitelikte ve yetenekli personelin vakıf-

(22) Vakıflar Genel Müdürlüğünün Problemleri ve Önerileri(Ankara: T.C.Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1982), s.8.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜTAHYA VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNDE BİR UYGULAMA

I- KÜTAHYA VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNÜN VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ORGANİZASYONU İÇİNDEKİ YERİ

Vakıflar Genel Müdürlüğünün Bölge ve İller müdürlüğü bünyesinde bulunan 15 bölge müdürlüğünden birisi olan Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğü Uşak, Afyon, Kütahya, Bilecik ve Eskişehir illerini kapsayan bir bölge müdürlüğüdür.

Bölge müdürlüğünün amacı, kapsamında bulunan illerdeki tarihi değeri olan ve korunmaya muhtaç tarihi eserleri korumak, eski ve yeni vakıfların denetim ve gözetimini yapmak olarak tanımlanabilir. Bölge Müdürlüğü bu amaçlar doğrultusunda Uşak, Afyon, Kütahya, Bilecik ve Eskişehir illerindeki tarihi eserleri koruma altına almış, kendisinin yönettiği vakıf mallarının değerlendirilmesini üstlenmiştir.

Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü organizasyonu içinde "Bölge Müdürlükleri" bölümünde yer almaktadır. Bölge Müdürlüğü doğrudan doğruya Genel Müdürlüğe bağlı olup, Genel Müdürlüğün yetki ve sorumluluklarını taşımaktadır. Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Genel Müdürlük kanalıyla diğer daire başkanlıklarına da bağlıdır. Bölge Müdürlüğünün yapacağı işler ilgili daire-başkanları tarafından Genel Müdürlük

lara yönelmesi sağlanmalı, daha fazla yüksek öğrenim görmüş personel alınarak yapılmakta olan denetim ve gözetim görevlerine nitelik kazandırılmalıdır.

Vakıflar Genel Müdürlüğünün yönetim ve organizasyon sorunlarını ana başlıklar altında ve ağırlık sırasına göre yukarıda belirtmeye çalıştık, ancak hemen belirtmek gerekir ki bu sorunlar dışında küçük çapta sorunlarla da karşılaşılmaktadır. Bu sorunlara örnek olarak; eski ve tarihi eserlerin onarımı için ayrılan tahsisatın yetersizliğini, imar plânlarının uygulanmasında vakıf mallarının korunmamasını, devlet kuruluşlarının vakıf mallarını çok düşük kiralarla elinde tutmasını verebiliriz(23).

(23) İsmet Sungurbey, Eski Vakıfların Temel Kitabı (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1978), s.229.

kanalıyla tebliğ edilir. Bölge Müdürlüğü bu emir ve görüşler doğrultusunda hareket etmek zorundadır. Ancak, yöresel ve kendi çabasıyla yapabileceği işlerde serbest bırakılmıştır. Bu işlere örnek olarak vakıf öğrenci yurtlarının bakımı, onarımı, işhanlarının kiralanması bakım ve kontrolü gibi işleri örnek olarak verebiliriz.

II- KÜTAHYA VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNÜN ORGANİZASYONU

Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğü organizasyonu Bölge Müdürlüğüne bağlı, vakıf bölge şefi ve Şefliğe bağlı 5 adet bürodan ve bu bürolara bağlı memurluklardan oluşan bir yapıya sahiptir. Ayrıca bu organizasyon yapısı içinde Vakıflar Bölge Müdürlüğüne bağlı Eskişehir Vakıflar İrtibat Bürosu da bulunmaktadır. Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün organizasyon şeması (EK-2)de verilmiştir.

Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün Personel yapısı ise, 1 Bölge Müdürü, 1 Bölge Şefi, 1 Sayman, 1 Avukat, 1 Veznedar, 1 Fen Memuru, 12 Memur, 1 Şoför, 10 Hizmetli, Afyon ve Uşak Orta Öğretim Vakıf öğrenci yurtlarında 2 yurt müdürü ve 14 Hizmetli olmak üzere toplam 44 personelden oluşmaktadır.

Bölge Müdürlüğü bünyesinde bulunan, Hukuk İşleri Bürosu, Mülhak Vakıflar, Hayır İşleri ve Sosyal Hizmetler Bürosu, Muhasebe Ticaret ve Mali İşler Bürosu ve Personel Eğitim ve Arşiv Bürosunun görevleri ise şunlardan oluşmaktadır.

Hukuk İşleri Bürosu avukatlık yetkisini taşıyan bir avu-

katla dava ve icra işlerini takiple görevli bir memurdan oluşan bir büro olup görevleri:

1. Her nevi mahkeme icra daireleri ve noterler tarafından bölge müdürlüğüne yapılan tebligatları kabul etmek,
2. Vakıflar Bölge Müdürlüğü lehine ve aleyhine açılmış her türlü davaları takip etmek icra işlemlerini yerine getirmek,
3. Dava ve icralara ilişkin belgeleri düzenlemektir.

Mülhak Vakıflar, Hayır İşleri ve Sosyal Hizmetler Bürosu bir memurdan ibaret olup görevleri:

1. Mülhak(Emanet-Niyabet) ve 903 sayılı kanunla kurulmuş olan Yeni Vakıflara ait bütün işlemleri yürütmek ve yıllık muhasebelerinin zamanında denetimini ve kontrolünü sağlamak,
2. Vakıfiyelerinin tesciline, maddi olarak imkânsız olan vakıfların durumlarını incelemek,
3. Öğrenci yurtları ile bölge müdürlüğünün koordinasyonunu sağlamak,
4. Muhtaç ve âmâlara ilişkin ücret takiplerini yapmak.

Emlâk bürosu bir amirin başkanlığında, emlâk kiralama ve sicil memuru, emlâk alım satım ve koruma memuru ile bir bekçiden oluşmaktadır, görevleri:

1. Bütün vakıf gayrimenkullerinin tapuya, bölge ve merkez kütüklerine tescillerini sağlamak ve gerekli işlemleri yürütmek,
2. Vakıf gayrimenkullerinin kiralama işlemlerini yapmak,

3. Bölge müdürlüğüne havale edilen bölge ve evrakların takibini yaparak gerektiğinde diğer bürolarla ilişki kurup sorunları en kısa zamanda çözmek,

4. Bölge Müdürlüğünü, emlak yönünden verilen yetki ve görevlerle, Tapu Sicil Muhafızlığı, Kadastro, Tapulama, Toprak Tevzi ve Orman Tahdit Komisyonları karşısında temsil etmek ve savunmaktır.

Personel, Eğitim ve Arşiv Bürosu bir memurdan ibaret olup, şoför ve yardımcı hizmetlerde çalışan personel bu büroya bağlı olarak çalışır, görevleri:

1. Personele ilişkin, tayin, terfi, nakil, izin gibi işlemleri takip edip sonuçlandırmak,
2. Vakıflara ilişkin yazı ve belgeleri takip etmek,
3. Bölge Müdürlüğüyle ilgili genelgeleri takip etmektir.

Muhasebe Ticaret ve Mâli İşler Bürosu bir muhasebecinin başkanlığında, veznedar ve iki muhasebe memurundan oluşmaktadır. Genel olarak görevleri:

1. Vakıflara ilişkin hesapları tutmak ve ödemeleri yerine getirmek,
2. Kuruma ilişkin kıymetli evrak ve paranın korunmasını sağlamak,
3. Kuruma ilişkin borç ve alacakların takibini yapmaktır.

III- KÜTAHYA VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNE BAĞLI VAKIFLAR VE MAL VARLIĞI

Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğüne bağlı 12 adet Mülhak

Vakıf, 25 adet 903 sayılı kanunla kurulan Yeni Vakıf ve 7786 adette Mazbut Vakıf bulunmaktadır. Bölge Müdürlüğüne bağlı A-zanlık Vakıf bulunmamaktadır. Söz konusu 12 adet Mülhak Vakı-fın 10 adeti Bölge Müdürlüğü tarafından yönetilmektedir.

Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğünce yönetilen 10 adet Mülhak Vakıfın geliri ve denetleme payı olarak ödediği miktar-lar ise şöyledir:

Yıl	Gelir(İL)	Teftiş ve Denetleme Payı (İL)	Oranı
1981	2.429.686	249.120.	% 10
1982	2.844.424	284.425	% 10
1983	3.799.800	379.980	% 10(Tahmini)

Kendi mütevellileri tarafından yönetilen Mülhak Vakıflar-dan ve 903 sayılı kanunla kurulmuş bulunan 25 adet yeni vakıf-tan, yıllık gelirlerinin % 5'i oranında teftiş ve denetleme gi-deri alınmaktadır. Bölge Müdürlüğü 1981 yılında kendi mütevel-lileri tarafından yönetilen Mülhak Vakıflardan 12.450 İL. Yeni Vakıflardan da 270.563 İL. teftiş ve denetleme payı tahsil et-miştir. Bölge Müdürlüğü gelirinin esasını taşınmaz mal kira ge-lirleri, çeşitli gelirler, akar toprak satış bedeli, faizler, denetleme payları ve hazine yardımları oluşturmaktadır. Gider kalemleri ise personel, onarım, yurt ve imaret giderleri, muh-taç, dul ve yetim aylıklarıyla genel giderlerden oluşmaktadır.

Bölge Müdürlüğü'nün yönetim ve denetiminde 7786 adet Maz-

but Vakıf Emlâkı, 7391 adet akar emlâk, 395 adet mazbut hayrat emlâk ve 32 adet mülhak emlâk vardır. Bunlardan 220 adet alar emlâk kiraya verilmektedir.

Yönetim sorumluluğunun üstlenildiği Mülhak Vakıfların gelirlerinin harcamalardan artan kısmı ile bu Vakıflar adına B gurubu hisse senedi alınmaktadır. Mal varlığının en yoğun olduğu il Eskişehir ili olup daha önce bahsettiğimiz vakıf taşınmazlarının çoğunluğu bu ilde bulunmaktadır.

IV- KÜTAHYA VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNDE KARŞILAŞILAN YÖNETİM VE ORGANİZASYON SORUNLARI

Daha önce yönetim ve organizasyon ile mal varlığını açıkladığımız bölge müdürlüğünde yaptığımız uygulama sonucunda belirlenen yönetim ve organizasyon sorunları ve genel sorunları şu şekilde sıralayabiliriz.

1- Yetersiz Organizasyon:

Uygulama yaptığımız Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğünde daha önce vermiş olduğumuz organizasyon yapısı, görev alan yetkili ve sorumluların yetki ve sorumluluk alanlarını belirtmiştik. Söz konusu bu yetkili ve sorumlu kişilerin azlığı ve bir veya birkaç kişiye gereğinden çok görev yüklenilmesi bölge müdürlüğünde oldukça karmaşık yönetim sorunları yaratmaktadır. Örneğin, Sosyal Hizmetler ve Mülhak Vakıflar Bürosunda sadece bir memur bulunmaktadır. Vakıflar Bölge Müdürlüğü görev tali-

matnamesinde sadece bu memura dokuz türlü sorumluluk yüklenmiştir. Aynı şekilde diğer birimlerde de durum bundan farklı değildir. Burada söz konusu olan sorun, yetersiz bir organizasyon yapısı ve dar bir organizasyon içerisinde az kişiye çok görev verilerek amaçlanmış görevlerin aksamasına neden olunmasıdır. Oldukça geniş bir sorumluluk alanına sahip olan Bölge Müdürlüğü, sorumlu olduğu bölgedeki (Eskişehir, Afyon, Bilecik, Kütahya, Uşak illeri söz konusu bölgeyi oluşturmaktadır) vakıfları ve mal varlıklarının denetimini, gözetimini yeterince yerine getirememektedir. Bunun başlıca nedeni Eskişehir ili dışındaki diğer illerde Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün adına hareket edecek onun yetki ve sorumluluklarını taşıyan bir irtibat bürosunun olmamasıdır. Bölge Müdürlüğü sorumlu olduğu bölgenin denetim ve gözetimini merkezden (Kütahya'dan) yürütmekte ve bundan dolayı da yeterince etkin olamamaktadır. Bizce bunun en önemli nedeni yeterli bir organizasyon yapısının olmamasıdır.

2- Vakıf Mallerının Etkin Olarak Değerlendirilmemesi:

Uygulama yaptığımız Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün mal varlığını daha önce açıklamıştık. Bu açıklamalarımızda Bölge Müdürlüğü'nün tasarrufu altında 7786 adet mazbut vakıf emlakı 7391 adet akar emlak, 395 adet mazbut hayrak emlak ve 32 adet mülhak emlak olduğunu ve bunlardan sadece 220 adet akar emlakın kiraya verildiğini belirtmiştik. Açıkça görüldüğü gibi 7391 adet akar emlakın sadece 220 adedi kiraya verilmek-

tedir. Söz konusu emlâkın diğer kısmı ise ya gecekondü teca-
vüzlerine uğramış ya da boş bırakılmıştır. Araştırmalarımız-
dan elde ettiğimiz bilgilere göre 7063 emlâk şu anda işgal al-
tındadır. İşgal altında olan bu arazilerin boşaltılması veya
işgalcilere satılması için 336 adet tapu iptali, 370 adette
icra ve kira işgal tazminatı için yetkili mahkemelere dava a-
çılmış bulunmaktadır. Görüldüğü gibi büyük bir mal varlığına
sahip olan Vakıflar ve dolayısıyla Vakıflar Bölge Müdürlüğü
söz konusu bu mal varlığını değerlendiremediği gibi, gerekli
denetim ve gözetim görevini yerine getirmemekle işgal altına
girip yok olmasına da neden olmaktadır.

Günümüzde gecekondü işgalleri ve diğer işgaller için ya-
sal olarak af çıkarılması düşüncesi hazinenin yanında vakıf
mellarının da karşılıksız olarak yok olmasına neden olacaktır.

Vakıflar Bölge Müdürlüğünce kiraya verilen 220 gayrimen-
kul(vakıf emlâkı) için elde edilen gelirler günün koşullarına
göre oldukça düşük olduğu için, eski eserlerin korunması ve
vakıf amaçlarının yerine getirilmesinde de hazine yardımı bu-
gün için başlıca kaynak olma niteliğini taşımaktadır. Vakıf a-
razilerinin satışı ve kira gelirleri ise ancak sosyal yardım
hizmetleri genel giderler ve personel giderlerini karşılamak-
tadır.

İşgal altındaki vakıf emlâkı için açılmış davaların çok
geç sonuçlanması ve bazılarının halen devam etmesi sonucu bü-

yük gelir kaybı meydana gelmekte sonuçta Bölge Müdürlüğüne emanet edilmiş vakıf arazilerinin yeterince değerlendirilmediği ortaya çıkmaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılan ve Sosyal Hizmetle birlikte gelir temin etmeyi de amaçlayan öğrenci yurdu, otel, işhanı ve çarşıların günümüzde bakımsız bir görünüm arzetmeleri oldukça düşündürücüdür. Söz konusu bu bakımsız görünümin en büyük nedeni vakıf mallarına yeterince sahip çıkılmaması ve oldukça düşük kira karşılığı kiraya verilerek bakım ve onarım için gerekli kaynağın yaratılamamasıdır.

3- Personel Yetersizliği Sorunu:

Vakıf mallarının günün koşullarına göre yeniden kiralanmasına ilişkin 13 Ekim 1983 tarih ve 2912 sayılı kanuna göre vakıf mallarının tespitleri yapılacak ve kiracılarla yapılan kontratlar iptal edilerek, yeni kanun hükümlerine göre kontratların yenilenmesine çalışılacaktır. Ancak yine bu kanun hükmüne göre bu uygulamanın altı ay içerisinde sonuçlandırılması gerekmektedir. Bundan da anlaşılacağı gibi süre 1984 yılı Nisan ayı sonunda sona ermektedir.

Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğü yeni kanunun öngördüğü tespit çalışmalarına başlamış ancak bu çalışmaların sınırlanan zaman içerisinde bitirilmesi oldukça zor görülmektedir. Bunun nedeni ise oldukça dağınık ve geniş bir alanı kapsayan vakıf

mallarının tespitinde güçlük çekilmesi ve tespit çalışmalarında yer alacak uzman personelin yetersiz kalmasıdır.

Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğünde, vakıf mallarının korunması, tespiti ve değerlendirmesini yapacak personel sayısı sadece 4'dür. Bunlar 1 Avukat, 1 Fen Memuru, 1 Sayman ve 1 Veznedardan oluşmaktadır. Yetkili mahkemelere açılan dava sayılarına bakıldığında avukatlık hizmetlerinin ne kadar yetersiz olduğu açıkça görülmektedir. Bölge Müdürlüğü yetkililerinden edindiğimiz bilgilere göre özellikle Eskişehir bölgesinde çalıştırılmak üzere Fen memurlarına ve avukatlara acil ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaçların karşılanamamasının temel nedeni olarak kadro yetersizliği ve uzman eleman sıkıntısı gösterilmektedir. Bölge Müdürlüğünün üstlendiği görevler ve çalıştırdığı personel sayısı karşılaştırılınca ne kadar büyük bir personel sıkıntısı içinde olduğu açıkça görülebilir. Söz konusu bu personel sıkıntısının zararı ise Bölge Müdürlüğünün denetim ve gözetiminde bulunan Vakıflar çekmektedir.

İyi bir yönetimde, yönetici öncelikle birlikte çalışacağı yeterli sayıda personelin temin edilmesine çalışır. Çünkü yöneticilerin başarılı olması oluşturmuş oldukları kadro ve organizasyonla ilgilidir. Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğünde yaptığımız araştırmalar sonucu elde ettiğimiz bilgilerden yönetici pozisyonundaki Vakıflar Bölge Müdürünün Personel alımı konusunda kadro yetersizliği nedeni ile etkili olamadığı ve kadrosuzluk yüzünden yetersiz bir kadro ile çalışmak zorunda

kaldığı görülmüştür.

Kütahya Vakıflar Bölge Müdüründen aldığımız bilgilere göre kadro yetersizliğinden kaynaklanan personel sıkıntısı, 1984 yılı içinde bitmesi gereken yeniden değerlendirme ve kira kontratların yenilenmesi çalışmalarının zamanında bitirilmemesini zorlaştırmaktadır.

4- Merkezi Organizasyon Yapısının Meydana Getirdiği Sorunlar:

Vakıflar Genel Müdürlüğü merkezci bir organizasyon yapısına sahiptir. Aynı organizasyon yapısı Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğünde de görülmektedir. Söz konusu organizasyon yapısının özelliği gereği yetki ve sorumluluklar merkezde (Genel Müdürlük ve Bölge Müdürlüğü) toplanmakta, bölge müdürleri genel müdürlükten, il müdürlükleri de bölge müdürlüğünden bağımsız karar verememektedir.

Vakıflar Genel Müdürlüğünün organizasyon yapısı gereği Devlet Bakanlığına bağlı olması, kurumun faaliyetlerinde hükümet politikalarının etkili olmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bölge müdürlükleri de bu hükümet politikalarından etkilenmektedirler.

Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğünü temsil ettiği halde kurumun yararına bazı kararları almadaki yetkili kılınmamıştır. Örneğin; herhangi bir vakıf arazi-

sinin kiraya verilmesi gerektiğinde Bölge Müdürlüğü gerekli kararı verememekte, sorunu en üst düzeydeki (Genel Müdürlük düzeyinde) yetkiliye iletmede oradan gelecek emir ve görüşler doğrultusunda hareket etmektedir. Merkezi bir organizasyon yapısından kaynaklanan bu sorun kolaylıkla çözüme ulaşacağı yerde daha da zorlaşarak gereksiz zaman ve gelir kaybına neden olmaktadır. Aynı şekilde bölge müdürlüğü bünyesinde bulunan illerdeki il müdürleri veya Bölge Müdürlüğü temsilcileri, kurum yararına da olsa bağımsız karar verememekte en basit sorunu dahi bölge müdürlüğüne ileterek çözümü ondan beklemektedir.

5- Diğer Sorunlar:

Vakıflar Bölge Müdürlüğünde karşılaşılan diğer sorunlar ise,

- a- Araç yetersizliği,
- b- Vakıf mallarının bazı kamu kuruluşlarına karşılıksız kullanılması,
- c- Tahsilatların yapılmasını üstlenen Vakıflar Bankası Şubelerinin yetersiz kalması,
- d- Öğrenci yurtlarının yetersizliği, şeklinde sıralayabiliriz.

V- KÜTAHYA VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNDE KARŞILAŞILAN YÖNETİM VE ORGANİZASYON SORUNLARINA GETİRİLEN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yukarıdaki saydığımız yönetim ve organizasyon sorunları ile

genel sorunların ortadan kaldırılması için Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğüne şu önerilerde bulunabiliriz.

1- İyi Bir Yönetim ve Organizasyon Yapısının Oluşturulması:

İyi bir organizasyon yapısı oluşturularak çalışan kişilere kolaylık sağlanabilir. Amaç işlerin yürümesi değil, verilen görevlerin en iyi şekilde yerine getirilmesi olmalıdır. Bu amaçla görev alan kişilere yapabileceklerinden daha çok iş yüklenmemeli, mümkün olduğu kadar bu konuda karşılaşılan sorunlar çözümü zorlaşmadan giderilmeli ve görevli kişilerin görevlerini en iyi şekilde ve eksiksiz yerine getirebilmesi sağlanmalıdır. Verilen görevlerin en iyi şekilde yerine getirilmesi ise açık bir organizasyon yapısı ve iyi bir görev talimatnamesinin hazırlanıp uygulamaya konmasıyla mümkün olacaktır kanısındayız.

Bölge Müdürlüğü'nün sorumluluğu altındaki bölgelere irtibat büroları kurularak, bu bölgelerdeki çalışmalarında denetim ve gözetim altına alınabileceği inancındayız.

2- Vakıf Mallarının Etkin Olarak Değerlendirilmesi:

Vakıfların kuruluş amaçlarında da belirttiğimiz gibi vakıfın amacı kuruluş amacında yazılı olan görevleri yerine getirmektir. Bu amacın gerçekleşmesi içinde mutlaka gelir getirici bir kaynak gösterilmiştir. Söz konusu bu kaynakların kuruması

ve gelir getirmemesi halinde vakıfta kuruluş amaçlarını gerçekleştiremez duruma düşecektir. Eğer vakıfa ait gayrimenkul ve menkul mallar başkaları tarafından karşılıksız ve izinsiz olarak kullanılıyorsa, bunun en büyük nedeni söz konusu menkul ve gayrimenkulun değerlendirilmesinden sorumlu kişi ve kuruluşların vakıf mallarına yeterince sahip çıkmamalarıdır.

Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğü sorumluluk sınırları içinde yer alan, Afyon, Bilecik, Eskişehir ve Kütahya illerinde bulunan toplam 7391 adet akar emlakın, 395 adet Mazbut hayratın, 32 edette mülhak emlakten toplam 220 adedinin kirada ve 7063 adedinin de işgal altında olması söz konusu bu varlıkların yeterince denetim ve gözetim altında tutulmadığını ve vakıfların amaçları doğrultusunda değerlendirilmediğini göstermektedir.

Bölge Müdürlüğünün denetim ve gözetiminde olan vakıflara ait bu varlıkların bir an önce boşaltılması sağlanmalı ve bu amaçla açılmış olan davaların en kısa zamanda sonuçlandırılması gerekmektedir inancındayız. Buradan sağlanacak gelirlerle de vakıf tarihi eserlerin bakımı, onarımı gerçekleştirilmeli ve gelir temin etmek amacıyla vakıf mallarının satışı durdurulmalıdır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından vakıflardan elde edilen gelirlerle yapılan çarşı, işhanı, dükkân ve diğer ta-

şınmazların yıllık bakım, onarım ve ihtiyaçları sağlanarak bakımsız bir görünümünden kurtarılmalı ve örnek birer eser olarak amaçlarına uygun olarak işletilmelidir.

3- Personel Kadrolarının Yetersizliği:

Bölge Müdürlüğü'nün sınırlı olan personel sayısı kadrosuzluk nedeni ile artırılmamaktadır. Vakıf mallarının yeniden kiraya verilmesine ilişkin çıkarılan 2912 sayılı kanunun getirmiş olduğu yük normal zamanda dahi yetersiz kalan personeli zor durumda bırakmış ve yapılan kontrat yenileme çalışmalarını aksatmıştır. Bölge Müdürlüğü bu sorunun bir an önce çözümlenmesi için ya yeni kadro talebinde bulunmalı veya kadro karşılığı personel alımlarına ağırlık vermelidir. Bu konunun acil çözüm gerektirmesinin nedeni sözünü ettiğimiz kontrat yenileme işlemlerinin 1984 yılı Nisan ayında sona erecek olmasıdır. Bunun yanında vakıf mallarının yeniden değerlendirilmeye tabi tutulması da ek bir yük getirmiştir. Bu sorunların acil olarak çözümlenmemesi durumunda kanunların yaratmış olduğu bu elverişli ortamı boş yere geçirilerek gelir kaybına neden olunacaktır.

4- Merkezi Organizasyon Yapısının Kaldırılması:

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sahip olduğu Merkeziyetçi organizasyon yapısı, dolaylı olarak Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğünde de görülmektedir.

Yöneticilerin örgütle ilgili sorunları zamanında tespit edip çözüm getirebilmeleri karar verme yetki ve yeteneklerine bağlıdır. Eğer bir yönetici kendi örgütü için son derece yararlı ve gerekli olan bir kararı tek başına veremiyorsa ve özellikle bu karar vermede yöneticinin yetkilerinin yetersiz kalması çok önemli bir rol oynuyorsa, söz konusu bu yöneticinin başarılı olması da beklenmemelidir.

Merkezi bir organizasyon modeline sahip olan Vakıflar Genel Müdürlüğü İl ve Bölge Müdürlüklerine kendi sorunlarında veya vakıflarla ilgili genel sorunlarda karar verme yetkisi tanımamakta, en küçük bir sorunu dahi genel müdürlük seviyesinde ele alarak çözüm getirmeye çalışmaktadır. Oysaki bölge müdürlüğüne verilen sorumluluk kullandığı yetkiden çok çok fazladır. Bu sakıncalı durumun ortadan kalkması için genel müdürlüğün il ve bölge müdürlüklerine gerektiğinde bölge içinde görülen sorunlara müdahale yetkisi tanınmalıdır. Örneğin, en basit bir onarım veya bir kiralama konusunda bölge müdürü kendi yetkisine dayanarak karar verebilmelidir. Bunun sağlanabilmesi için ise genel müdürlüğün merkezi organizasyon yapısından ve tutumundan vazgeçerek bölgesel temele dayanan bir organizasyon modeli benimsemelidir. Şimdiye kadar böyle bir model uygulanmadığı için, bazen en basit bir kiralama olayı aylarca bazen de yıllarca sürmektedir. Sonuçta gereksiz yere zaman ve gelir kaybına neden olunmaktadır. Kanastimaze göre bölge ve il müdürlükleri bazı konularda kendi yetki ve insi-

yatıflerine dayanarak karar verebilmelidir. Böyle bir yetkinin verilmesi işlemlerin kısılmasına bürokratik engellerin kalkmasına ve daha etkin bir yönetim yapısının oluşturulmasına temel teşkil edecektir kanısındayız.

Yukarıda saydığımız sorunlar ve çözüm önerileri dışında kalan ve gerçekten önemli olan bazı sorunlara ise şu önerileri getirebiliriz.

Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğünün halen ulaşım aracı olarak bir adet arabası vardır. Oldukça geniş bir denetim sahasının olması bu araçta yetersiz kılmakta, bazen bölgelerde yapılacak denetim işlemlerinin aksamasına neden olabilmektedir. Yeterli sayıda araç tahsis edilerek bu sorunun kolaylıkla çözümlenebileceği kanaatindeyiz.

Vakıflara ait bazı işhanı ve dükkânlar belediye ve valilik emriyle karşılıksız olarak kullanılmaktadır. Örneğin, Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğü spor sahası olarak vakıf arazilerini kullanmakta ve karşılığında da herhangi bir ücret ödememektedir. Bu sorunun çözümü söz konusu bu uygulamalara belli bir sistem içerisinde ve kademeli olarak son verilmesiyle mümkündür.

Vakıfların tahsilatlarında ve vakıfların para ve para benzeri varlıklarının değerlendirilmesinde önemli rol oynayan Vakıflar Bankasının bazı nahiye ve kasabalarda şubesinin bulunmaması zorunlu olarak tahsilatların tek tek dolaşarak yapıl-

mesine neden olmakta bu ise gelir ve zaman kaybına neden olmaktadır. Vakıflar Bankasının üstlenmiş olduğu görevleri en iyi şekilde yerine getirebilmesi için şube sayısını çoğaltmalı, tahsilat ve değerlendirmelere hız vermelidir.

Halen Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğüne bağlı Afyon ilinde 120 kişilik, Uşak ilinde 150 kişilik Vakıf Orta Tahsil Öğrenci Yurdu vardır. Ancak Afyon öğrenci yurdunda 71, Uşak öğrenci yurdunda ise 105 olmak üzere toplam 176 öğrenciye hizmet verilebilmektedir. Görüldüğü gibi öğrenci yurtlarının kapasitesinin altında kullanılmaktadır. Bunun nedeni gerekli öğrencinin bulunmaması değil alınacak olan öğrencilere verilecek tahsisatın yetersizliğidir. Bu yurtların kapasitesi oranında kullanılması için gerekli tahsisat sağlanarak öğrenci alımlarına ağırlık verilmelidir.

VI. SONUÇ

Türk ekonomisi içerisinde önemli bir yer tutan vakıflarımızın günümüzde karşılaştığı sorunlara millet olarak herkesin çözüm araması ve elinden geldiği kadar bu sorunların çözümüne yardımcı olması gerekmektedir. Günümüzde vakıf mallarından yararlanmayan insan yok gibidir. Örneğin, camilerimiz, hamamlar, hanlar, çeşmeler v.b. sosyal hizmet müesseselerinden yararlanmayan insan bulmak oldukça zordur.

Yurt düzeyinde sayıları henüz kesinlik kazanmadığı halde ellibinin üstünde, amacı insanlığı hizmet etmek olan vakıf bulunduğu tahmin edilmektedir. Vakıflarımızın tek tek sağlamış olduğu hizmetlerin birleştirilip daha yararlı şekilde sunulması amacıyla kurulan Vakıflar Genel Müdürlüğü söz konusu vakıfların çoğunluğunun yönetimini de üstlenmiştir. Genel Müdürlük vakıflara ait malların yönetimini ve vakıflarında denetim ve gözetimini, kurmuş olduğu vakıflar bölge ve il müdürlükleri vasıtasıyla yerine getirmektedir. Vakıf sayısının ve vakıf taşınmazlarının çokluğu üstlenilen denetim ve gözetim sorumluluğunu aksatmaktadır. Bunlardan kaynaklanan sorunların ele alındığı çalışmamızın ikinci bölümünü oluşturan uygulama kısmında yer verilen çözüm önerileri uygulamaya konmazsa veya geciktirilirse bunun zararını vakıfların ve Vakıflar Bölge Müdürlüğüyle birlikte Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün çekeceği açıktır.

Sonuç olarak vakıflarımızın sorunlarının çözümü için Vakıflar Genel Müdürlüğünü bir bakanlık haline getirerek yenisinden organize edip daha etkin bir çalışma ortamı yaratılmalı ve değeri milyarlarla ölçülemeyecek vakıf mallarının yurt ekonomisine katkıları artırılmalıdır.

EKLER

EK-1: VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN ORGANİZASYON ŞEMASI

EK-2: KÜTAHYA VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNÜN ORGANİZASYON
ŞEMASI

EK-1:
OR

1

ERKENYEN
SURO

2

ERKENYEN
SURO
MUDUR
YARDIMCI
SURO

VAKIFLAR
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

VAKIFLAR
BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

ESKİŞEHİR
VAKIFLAR İRTİBAT
BÜROSU

VAKIFLAR
BÖLGE ŞEFLİĞİ

HUKUK İŞLERİ
BÜROSU

MULHAK VAK.
HAYIR İŞL. VE
SOS. HİZ. BÜR.

EMLAK BÜROSU

MUHASEBE Tİ-
CARET VE MAL
İŞLERİ BÜROSU

PERSONEL EĞ.
VE ARŞİV BÜR.

DAVA ve İCRA
İŞ. TAKİP MEM.

AFYON VAK.
TAL. YÜR. ME.

UŞAK TAL. Yİ.
VE İMARETİ

EMLAK KIR.
ve SİC. MEM.

EMLAK ALIM
SAT. KORUMA

KADASTRO
FEN MEMURL.

VAKİF İŞHAN
KOR. MEMURL.

EVRAK KAY.
VE ARŞ. M.

DAKTI-
LÖLAR

YAR. HİZ.
VE ŞOFÖR

AYNIYAT VE
AMBAR MEMUR.

MUHASEBE
MEMURLUĞU

VEZNE

GELİR
MEMURLUĞU

GİDER
MEMURLUĞU

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- BAYTOR, Enis : "Vakıf" Milliyet Gazetesi, 11 Aralık 1983.
- BERKOL, Feramuz : "Vakıf Müessesesi Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Temamülü" Vakıflar Bülteni, S.1, Ankara 1970.
- _____ : Besinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Vakıf Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT, Ankara 1983.
- _____ : Cumhuriyetin 50.Yılında Vakıflar, T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara 1973.
- DEMİRBİLEK, Müslim : Vakıf ve Vakıfların Vergilendirilmesi, T.C. Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu, Ankara 1981.
- _____ : Dini ve Kültürel Yönleriyle Vakıflar, T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara 1982.
- _____ : Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı, DPT.
- _____ : Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1979 Programı, DPT, Ankara 1979.
- _____ : Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1982 Programı, DPT, Ankara 1982.
- GÜNERİ, Hasan : "Vakıf İşletmeleri", Vakıflar Dergisi, S.XI, 1979, s.25-48.
- İÇERİ, Ahmet : Türk Medeni Kanununa Göre Kurulan Vakıflar Hakkında Tüzük Ve İlgili Hazırlık Çalışmaları, Sevinç Matbaası, Ankara 1952.

- İŞERİ, Ahmet, : Türkiye'de Medeni Kanuna Göre Kurulmuş Vakıflar ve Sorunları, Vehbi Koç Vakfı Yayınları, No:1, Ankara 1975.
- TEZEL, Adnan ,
- BAYRAKÇI, Feridun,
- AKUNAL, Teoram.
- KOZAK, İbrahim E. : "Bir Sosyal ve Siyaset Müessesesi Olarak Vakıf" Yeni Devir Gazetesi, 15 Aralık 1983.
- KÜNTER, H. Beki. : "Türk Vakıflarının Milliyetçilik Cephesi", Vakıflar Dergisi, S.III, 1975, s.1-11.
- OGUZMAK, Kemal,
- AKYOL, Şener. : Medeni Kanun-Borçlar Kanunu-Tatbikat Kanunu ve İlgili Kanunlar-Tüzükler-Yönetmelikler, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1967.
- SUNGURBEY, İsmet : Eski Vakıfların Temel Kitabı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını No:537, İstanbul 1978.
- _____ : 1973 Türkiye Yılı, T.C.Başın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara 1973.
- _____ : Vakıflar Genel Müdürlüğünün Problemleri ve Öneriler, T.C.Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara 1982.
- _____ : Vakıflar Kanunu, T.C.Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara 1935.
- _____ : Vakıflar Genel Müdürlüğünün Görev Teşkilât ve Sorunlarına İlişkin Rapor, T.C.Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara 1982.
- VELİDEDEOĞLU, H. Veldet: Türk Medeni Kanunu, Türk Dil Kurumu, Ankara 1975.

